

(Ne)spregledano iz Prirodoslovnega muzeja Slovenije

BARJEVKA Z LJUBLJANSKEGA BARJA

Besedilo: Špela Pungaršek

Pred 150 leti je bila podoba Ljubljanskega barja precej drugačna kot danes. Že takrat je o spremembah po izsuševalnih delih na Barju pisal Karel Dežman (1821–1889), takratni kustos Deželnega muzeja. V tistem času je del Barja v okolici Bevk pokrivalo visoko barje s šotnimi mahovi in značilnimi visokobarjanskimi vrstami. Dežman je želel opozoriti na to, da bodo ob nadaljnjih izsuševalnih delih številne vrste izumrle, zato je napisal prispevek o tem, katere redke in zanimive rastline so leta 1858 uspevale na Ljubljanskem barju. Naštel je tudi rastline, med katerimi bi danes mnoge iskali zaman, ohranile pa so se v herbariju Prirodoslovnega muzeja Slovenije in pričajo o razširjenosti teh vrst v preteklosti.

Dežman je omenil tudi, da je na Barju pri Bevkah dokaj pogosta kukavičevka barjevka (*Hammarbya paludosa*, prej *Malaxis paludosa*). To je bilo takrat edino znano nahajališče te vrste na območju Kranjske. Dežman je barjevko nabral za muzejski herbarij in njegova pola se je ohranila v herbariju Prirodoslovnega muzeja Slovenije. Barjevka je bila na Ljubljanskem barju zadnjič potrjena ob koncu 19. stoletja, leta 1916 pa je Alfonz Paulin (1853–1942) zapisal, da je izumrla. Vrsta na Barju tudi v drugi polovici 20. stoletja ni bila več najdena, zato so jo uvrstili med v Sloveniji izumrle vrste. A s tem zgodba o barjevki še ni končana. Zaradi spremenjenih rastnih življenjskih pogojev barjevke pri Bevkah verjetno ne bomo več našli. So pa vrsto leta 1990 odkrili v bližini Domžal in jo kasneje opazili še med Nadgorico in Dragomljem; tako je ta majhna kukavičevka spet prisotna v flori Slovenije. Morda pa uspeva še kje.

V Prirodoslovnem muzeju Slovenije smo v obdobju med letoma 2018 in 2020 obnovili barjansko dioramo, ki predstavlja izsek Ljubljanskega barja, kot je bilo videti pred 100 leti. Ob 200-letnici muzeja vabljeni k ogledu!

KALCIT

Besedilo: Miha Jeršek

Kalcit je eden izmed več kot 5.600 znanih mineralov. Nastaja na zelo različne načine: z izločanjem iz vodnih raztopin, pri metamorfozi kamnin, na površje prihaja celo iz Zemljinih globin. Prenekateri organizmi, predvsem školjke, polži in korale, z njim gradijo svoja domovanja. Ponekod v Sloveniji se izloča v obliki lehnjaka, kjer dobesedno pred našimi očmi inkrustira odpadlo listje in vejice ter jih spreminja v fosile. Gradi najpogostejšo kamnino na površju Slovenije – apnenec. Tudi trda voda je posledica vsebnosti tega minerala. Občudujemo pa ga v obliki velikih kristalov – največji so v obliki kapnikov oziroma kapniških stebrov v kraških jamah.

Kalcit sestavljajo kalcij, ogljik in kisik v takšnem sorazmerju, da njegovo kemijsko formulo zapišemo kot CaCO_3 . Kalcit ni edini mineral, ki ima takšno kemijsko sestavo. Zna na sta še dva minerala, ki imata enako kemijsko formulo. To sta aragonit in vaterit. Razlika je v tem, da imajo vsi omenjeni minerali različne osnovne celice oziroma različne kristalne zgradbe. Kdaj bo v določenem okolju nastal kateri od omenjenih mineralov – polimorfov, je odvisno od številnih dejavnikov. Najbolj obilen je kalcit, manj je aragonita, najmanj vaterita. Na njihovo izločanje vplivajo temperatura, tlak, pH in Eh raztopine, primesi nekaterih prvin in podobno. ✨

Herbarijska pola barjevke, ki jo je Karel Dežman nabral 1. septembra leta 1858 med šotnimi mahovi na Ljubljanskem barju pri Bevkah. (foto: Ciril Mlinar Cic)

Kameno jedro želve, zapolnjeno s kalcitom – sigo. (foto: Matija Križnar)